

Asia: VN/1364/2021

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista yleisesti?

Satakunnan Museo pitää tavoitteita ja toimenpidelinjauksia hyvinä ja perusteltuina, joskin laajoina ja kunnianhimoisina. Strategian tavoitteet jatkavat johdonmukaisesti esimerkiksi museoalalla viime vuosina esiin nousseita teemoja muun muassa vähemmistöjen oikeudesta kulttuuriperintöönsä sekä kulttuuriperintötoimijoiden merkittävästä roolista kestävän kehityksen edistäjinä.

Toimenpidelinjaukset kaipaavat monin paikoin lisää konkretiaa, mikä toivottavasti huomioidaan toimeenpanosuunnitelmassa.

Strategia tuo esille näkökulmia kulttuuriperintöön hyvin kattavasti yksilötaholta lähtien ja korostaa kiitettävästi kolmannen sektorin roolia kulttuuriperintötyössä. On erityisen tärkeää, että se pyrkii avaamaan mahdollisuuksia kulttuuriperinnön hyödyntämiseen kaikilla yhteiskunnan sektoreilla eikä keskity pelkästään alan toimijoihin.

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista oman toimialanne tai tehtävänne näkökulmasta?

Vaikka tavoitteet ja linjaukset ovat kannatettavia ja alalla suurimmaksi osaksi jo tuttuja, ne ovat varsin vaativia. Niiden jalkauttaminen osaksi jokapäiväistä työtä vaatii henkilöstön osaamisen kehittämistä ja lisäresursseja. Nykyisetkään perustehtävät eivät ole vähenemässä. Nyky-yhteiskunnassa muutokset ovat nopeita. Eri ilmiöihin (ilmastonmuutos, energiakriisi) ja toimintaympäristön muutoksiin (digitaalisuus, korona, sota) reagoiminen luo lisäpainetta jo ennestään kiireiseen ja monimuotoiseen museotyöhön.

Toimenpidelinjaukset eivät ole aivan tasapainossa kunnianhimoisten tavoitteiden kanssa: tavoitteissa puhutaan aktiivisesta toiminnasta kulttuuriperinnön hyväksi, mutta toimenpidelinjauksista puuttuu konkretiaa, etenkin kun vastuutoimijoita ei ole nimetty eikä mittareita tai seurantaa mainittu.

Kommenttinne lukuun 5.1

Omien kokemustensa perusteella museo näkee paljon mahdollisuuksia yhteisöjen osallistumisessa oman kulttuuriperintönsä vaalimiseen. Moninaisuuden huomioiminen ja pyrkimys mahdollisimman laajaan yhdenvertaisuuteen ovat kuitenkin myös resurssihaaste. Museo voi esimerkiksi vuoden aikana toteuttaa yhteistyö- tai tallennusprojekteja vain harvojen yhteisöjen kanssa tai kiinnittää huomiota vain yksittäisten erityisryhmien tarpeisiin. Valinnat resurssien kohdentamisesta voivat esimerkiksi alueellisille, laajojen kohderyhmien museoille olla vaikeita. Laajan kirjon huomioimiseksi toimijoiden tulisi tehdä avointa yhteistyötä ja jakaa tietoa tehokkaasti. Laadukkaan tallennus- ja kokoelmayhteistyön jatkumiseksi museoiden TAKO-verkoston rahoitus tulisi vakiinnuttaa museopoliittisen ohjelman tavoitteiden mukaisesti.

Kulttuuriperintöpalveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden varmistaminen koko maassa vaatii kohdennettua resursointia ja alueellisten erojen huomioon ottamista. Tällä hetkellä kulttuuriperintöpalvelut keskittyvät vahvasti isojen kaupunkien lähiympäristöön, mutta pitkien välimatkojen Suomessa on laajoja alueita, joilla ei ole tarjolla minkäänlaisia kulttuuriperintöpalveluita. Esimerkiksi resursointi alueellisten vastuumuseoiden alueellisiin palveluihin ei tällä hetkellä huomioi riittävästi näitä eroja.

Satakunnan Museo pitää hyvänä kulttuuriperinnön merkityksen korostamista resilienssin vahvistamisessa erityisesti tällä hetkellä, kun maailmantilanne herättää paljon huolta ja epävarmuutta. Museo pitää ehdottoman tärkeänä strategian kirjausta riittävien resurssien varmistamisesta alan toimijoille tehtävien väistämättä lisääntyessä ja laajentuessa uusillekin toimialoille.

Kommenttinne lukuun 5.2

Kestävän kehityksen tulee olla myös kulttuuriperintötoimijoiden keskeinen tavoite ja ohjenuora. Museoilla on hyvät edellytykset kehittää omaa toimintaansa ekologisempaan ja kestävämpään suuntaan sekä auttaa esimerkiksi kulttuuriperintökasvatuksen avulla yhteiskuntaa sopeutumaan uusiin ja toisaalta menneisyydessä hyviksi havaittuihin toimintatapoihin.

Alueellisten vastuumuseoiden työ kulttuuriympäristöjen vaalimiseksi on jo pitkään ollut kestävän kehityksen periaatteiden mukaista. Strategiassa mainittu linjausten kehittäminen korjausrakentamiseen ja käytön keksiminen tyhjilleen jääviin rakennuksiin on toivottavaa, tosin viimeksi mainittuun ei kulttuuriperintöalan toimijoilla ole juuri vaikutusmahdollisuuksia. Kulttuuriympäristöjen kestävässä hoidossa olisi kuitenkin syytä ottaa huomioon ennen kaikkea vihreän siirtymän vaatima uudisrakentaminen, esimerkiksi tuuli- ja aurinkovoimalat. Niiden rakentaminen kiihtyy kaiken aikaa ja vaikutukset kulttuurimaisemaan ovat huomattavan suuria. Näissä hankkeissa kestävän kehityksen arvot ovat usein ristiriidassa kulttuuriympäristöarvojen kanssa. Erityisesti viranomaistyössä kaivataan kipeästi suuntaviivoja ja yhtenäisiä sääntöjä siihen, miten ekologisuus, energiatehokkuus ja kestävät energiamuodot yhdistetään kulttuuriympäristöjen arvoihin. Strategiassa ehdotetut toimenpidelinjaukset ovat varsin ohuita verrattuna siihen, miten paljon tähän asiaan tällä hetkellä sitoutuu kulttuuriympäristöalan toimijoiden työpanosta.

Eri sektoreiden välisessä yhteistyössä tulisi korostaa sisäisen kehittämisen lisäksi myös sitä, että kulttuuriympäristön vaalimisella voidaan saavuttaa paljon jo nykyisellään, jos esimerkiksi alueellisen vastuumuseon asiantuntemus ja suositukset huomioidaan nykyistä paremmin. Onkin mahdollista, että museoiden kulttuuriympäristöasiantuntemuksen kysyntä ja merkitys kasvaa, kun paineet ympäristöystävälliseen rakentamiseen monelta suunnalta lisääntyvät.

Satakunnan Museon mielestä strategiassa esitetty tavoite kulttuuriperintöalan toimijoiden toimimisesta vähähiilisen ja kestäväen toiminnan tiennäyttäjinä on kuitenkin pienillä resursseilla toimiville organisaatioille nykyisessä toimintaympäristössä osin epärealistinen. Esimerkiksi kuntien ylläpitämät museot eivät voi päättää itsenäisesti esimerkiksi hankinta- tai energiapolitiikastaan. Kulttuuritoimijoiden vaikutusvalta on kuntaorganisaatioissa usein pieni. Maankäyttö- ja rakennushankkeissa alueellisen vastuumuseon kannanotot nähdään edelleen valitettavan usein negatiivisina ja rajoittavina ja ne jätetään huomiotta, vaikka ne useimmiten tukisivat kestävä kehitystä. Ajatus museoista kantaaottavina toimijoina on omaksuttu melko laajasti, mutta se vaatii edelleen myös ajattelu- ja toimintatapojen työstämistä. Polarisoituneessa keskusteluilmapiiirissä aktiivinen kantaaottavuus vaatii suunnitelmallista viestintää sekä uudenlaista osaamista koko toimijakentältä.

Kommenttinne lukuun 5.3

Kulttuuriperintökasvatuksella on suuri merkitys esimerkiksi omien juurien ja kotiseudun ymmärtämisessä sekä niiden arvostuksen lisäämisessä. Hyviä kulttuurikasvatussuunnitelmia onkin laadittu, mutta niitä ei hyödynnetä oppilaitoksissa kattavasti. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kulttuurikasvatussuunnitelmien tulisi olla velvoittavia, ja jokaisen kunnan tulisi taata kaikille ikäryhmille suunnitelman mukainen opetus tasavertaisesti saavutettavaksi. Tällä hetkellä esimerkiksi museopalvelut voivat olla kouluille ja päiväkodeille kunnasta riippuen maksuttomia tai maksullisia, mikä vaikuttaa lasten ja nuorten tasavertaisiin mahdollisuuksiin saada kulttuuriperintökasvatusta.

Elinikäisen oppimisen ja kulttuuriperintötapahtumien myötä kulttuuri- ja paikallisidentiteetin muodostuminen nostetaan strategiassa hienosti esiin. Se liitetään aiheellisesti vapaaehtoistoimintaan ja kolmannen sektorin merkitystä korostetaan. Toimenpidelinjauksissa tuki kolmannelle sektorille jää kuitenkin hyvin ohueksi kautta koko strategian. Kotiseututyön ja vapaaehtoistoiminnan myötä syntyviä kaikille saavutettavia kulttuuripalveluita ei voida pitää vain olemassa olevina välineinä, joiden varaan strategiaa rakennetaan. Monin paikoin omaehtoinen kulttuuritoiminta on hiipunut. Se tulee jatkossa vaatimaan entistä enemmän kansallista tukea, mikäli sen varaan halutaan luoda elinikäisen oppimisen polkuja.

Laadukkaan koulutuksen ylläpitäminen on kulttuuriperintöalan menestymisen elinehto. Strategiassa kuvattu pyrkimys sisällyttää kulttuuriperinnön merkityksen tuntemusta eri alojen koulutukseen on erinomainen. Kulttuuriperintöalan koulutuksen ja tutkimuksen kannalta on elintärkeää, että museologian koulutus yliopistoissa pysyy laadukkaana ja humanististen tieteiden asemaa vahvistetaan.

Jotta kulttuuriperintö olisi yhteisöille merkityksellistä, siihen liittyvän tiedon tulee olla saavutettavaa ja mahdollisimman pitkälle digitoitua. Viime vuosikymmenen panostukset aineistojen digitointiin eivät ole olleet riittäviä, vaan työsarkaa on edelleen huomattavasti. Laatustandardien kasvaessa työ hidastuu entisestään, ellei uusi tekniikka nopeuta prosesseja. Tekoälyn hyödyntämisen tulisi olla mahdollista myös pienille ja heikosti resursoituille organisaatioille. Avustukset museoaineistojen digitoinnin edistämiseen ovat edelleen erittäin tarpeellisia.

Kommenttinne lukuun 5.4

Kuntatalouden synkät näkymät aiheuttavat epävarmuutta kuntien ylläpitämissä kulttuurilaitoksissa. On arvokasta, että strategiassa kulttuuriperintö tunnistetaan itseisarvoiseksi osaksi taloutta ja sen positiivisia talousvaikutuksia tuodaan esille. Saavutettavuuden ja taloudellisen tuottavuuden tavoitteet ovat kuitenkin osin ristiriitaisia. Maksuttomat palvelut ja avoimet sisällöt, esimerkiksi maksutta käyttöön jaettavat museokokoelmien valokuvat, vähentävät museoiden tulonmuodostusta. Pienillä resursseilla toimivat museot joutuvat valitsemaan näiden tavoitteiden väliltä, ja strategiatasoltakin kaivataan tukea näiden valintojen tekemiseen.

Käytännön tekoja tai suunnitelmia kulttuuriperintötyön rahoituspohjan laajentamiseksi esitetään valitettavan harvoin, ja myös strategiassa liikutaan melko periaatteellisella tasolla. Strategian tekstissä mainitaan esimerkiksi, että ”Tavoitteena on, että yrityssectorilla tunnistetaan yhteiskuntavastuu kulttuuriperinnöstä”. Se on kuitenkin lähes samoilla sanoilla nostettu myös toimenpidelinjaukseksi. Tavoitteet ja niitä edistävät toimenpiteet on syytä erottaa toisistaan selkeästi, jotta strategia on mahdollista jalkauttaa käytännön työhön.

Mikä on näkemyksenne strategian yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista?

Museo pitää erityisen hyvänä, että strategian ytimessä on kulttuuriperinnön laaja-alaisuus ja läpileikkaavuus: kulttuuriperintö ei saa mielikuvissakaan jäädä muusta yhteiskunnasta erilliseksi saarekkeeksi, eivätkä toimenpiteet voi olla vain kulttuuriperintöalan toimijoiksi miellettyjen yhteisöjen harteilla. Keskeistä onkin se, miten kulttuuriperintö onnistutaan liittämään osaksi myös muiden sektoreiden strategioita ja toimintasuunnitelmia. Tämä on edellytys myös kulttuuriperintötyön rahoituspohjan laajentamiselle. Mikäli jalkauttaminen onnistuu, kulttuuriperintötoimijoiden ja muiden sektorien välille syntyy aivan uudenlaisia yhteistyömahdollisuuksia.

Kunnat kulttuuriperintötoimijoina on strategiassa nostettu melko isoon rooliin, ja museot on lähipalveluina rinnastettu esimerkiksi koulujen kanssa. Läheskään kaikissa kunnissa ei kuitenkaan ole kunnallisia museoita, vaan kulttuuriperintötoiminta on täysin kolmannen sektorin varassa. Alueelliset vastuumuseot tuottavat osaltaan alueelleen museopalveluita, mutta yhteistyötä kuntien kanssa tulee kehittää sekä taloudellisten resurssien suuntaamista selvittää edelleen, jotta palveluita olisi yhdenvertaisesti saatavilla.

Kulttuuriperintöstrategia tulee todennäköisesti vaikuttamaan esimerkiksi OKM:n ja Museoviraston myöntämien avustusten jakoperusteisiin. Mahdollisesti strategia tulee pitkällä aikavälillä muuttamaan museoiden perustyötä. On syytä paitsi kulttuuriperintöstrategian valossa, myös laajemmin tarkastella kriittisesti museoiden perustyön käsitettä etenkin siitä näkökulmasta, millainen työ nähdään sellaisena perustyönä, johon ei myönnetä hankerahoitusta.

Mahdolliset muut strategiaehdotusta koskevat huomionne.

-

Strategian valmistumisen jälkeen on tarkoitus laatia erillinen toimeenpanosuunnitelma. Pidättekö tätä tärkeänä? Jos kyllä, niin miksi?

Konkreettiset, aikataulutetut ja vastuutetut toimenpiteet listaavana asiakirjana toimenpidesuunnitelma on tärkeä. Tavoitteiden toteutumisen kannalta olisi tärkeää, että

strategiasta tuotettaisiin tiiviitä ja selkeitä aineistoja, jotka on suunnattu ja tehty ymmärrettäviksi myös muille kuin kulttuuriperintöalan toimijoille. Lisäksi toteutumisen seuranta, sen aikataulu ja vastuutahot olisi hyvä määritellä.

Millaisia osallistamisen tapoja haluaisitte toimeenpanosuunnitelman laatimisessa käytettävän?

Kyselyt ja kommenttikierrokset, etäinfotilaisuudet, mahdollisesti myös sektorikohtaiset keskustelutilaisuudet. Jos toimeenpanosuunnitelmissa vastuuta annetaan muillekin kuin kulttuuriperintöalan ammattilaisille, on syytä osallistaa toimijoita laajasti.

Millaisena näkisitte oman tai edustamanne tahon roolin strategian toimeenpanossa?

Alueensa keskeisinä, verkostoituneina kulttuuriperintötoimijoina alueelliset vastuumuseot voisivat olla merkittävässä roolissa strategian toteuttamisessa maanlaajuisesti. Tehtävien tai painotusten lisäämisessä on kuitenkin huomioitava, että alueellisilla vastuumuseoilla on rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa siihen, miten työhön myönnettävä valtionosuus kohdistetaan museolle. Satakunnan Museossa uuden museolain vaikutukset näyttävät lisääntyneen työn myötä tällä hetkellä jopa heikentävän alueellista työtä aiemmasta. Osana kulttuuriperintöalan toimintaedellytysten turvaamista myös alueellisten vastuumuseoiden edellytykset toimia suunnitelmallisesti ja laadukkaasti olisi turvattava nykyistä paremmin ja rahoitusjärjestelmän puutteet korjattava.

Alueellisen vastuumuseon rooli on ohjaava, ei määräävä. Alueellisella vastuumuseolla on siis rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa siihenkin, miten alueen toimijat ottavat strategian vastaan. Kaivataan siis myös yhtenäistä näkemystä toimeenpanoon: miten jalkauttaminen esimerkiksi kolmannen sektorin toimijoiden keskuuteen kannattaisi tehdä ja mikä heidän vastuunsa on?

Satakunnan Museolle hyvin jalkautettu kulttuuriperintöstrategia tarjoaa joka tapauksessa vankan strategiatyökalun ja selkänöjan vaikuttavaan yhteistyöhön maakunnassa.

Jakomaa Johanna
Satakunnan Museo - Porin kaupungin museopalvelut, Kulttuuriyksikkö,
Sivistystoimiala, Porin kaupunki